

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра соціології та соціальної роботи**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ужгород 2021

Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «**Основи наукових досліджень**» для здобувачів вищої освіти спеціальностей **231 Соціальна робота, 054 Соціологія**.

Розробник: Повідайчик О.С., д.п.н., доцент, професор кафедри соціології та соціальної роботи.

Рецензенти:

- Козубовська І.В., д.п.н., професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;
- Жиленко Р.В., к.і.н., доцент, доцент кафедри соціології та соціальної роботи факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Методичні рекомендації розглянуто та затверджено на засіданні кафедри соціології та соціальної роботи,
протокол №11 від 16 червня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук
протокол №2 від 26 жовтня 2021 р.

ЗМІСТ

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
ОЧКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
ПЛАНІ І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	7
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	14
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	21
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ.....	24
ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	25
ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ.....	27
ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ДИКТАНТУ.....	28
ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	30
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ.....	33
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	34

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У сучасних умовах розвитку суспільства успішне вирішення соціальних проблем неможливе без уміння фахівців соціальної сфери оцінювати потреби і ресурси людей, розробляти і впроваджувати соціальні проекти, програми і послуги, визначати ефективність різних форм соціальної допомоги, здійснювати пошук інноваційних методів надання соціальної підтримки та ін. Означене зумовлює необхідність формування готовності майбутніх фахівців до наукової діяльності у професійній сфері, яка передбачає володіння логікою досліджень, методами аналізу, проектування і прогнозування соціальних явищ і процесів, здатність реалізувати професійні функції з опорою на наукові підходи щодо вирішення соціальних проблем.

Мета курсу – надання здобувачам необхідного обсягу знань у галузі наукових досліджень та формування вмінь і навичок самостійного виконання наукової роботи (проведення дослідження, підготовки доповідей, наукових статей, курсових і магістерських робіт).

Завданням дисципліни є підготовка студентів спеціальностей «Соціологія» і «Соціальна робота» з таких питань:

- сутності понять і категорій, історичних аспектів наукових досліджень;
- видів і форм наукової роботи студентів у ЗВО;
- організації процесу наукового дослідження;
- виконання наукового дослідження із застосуванням теоретичних та емпіричних методів;
- оформлення результатів наукових досліджень та впровадження їх у практику;
- інформаційного забезпечення наукового дослідження;
- застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі виконання наукових досліджень тощо.

Навчальна дисципліна спрямована на формування в майбутніх фахівців соціальної сфери таких компетентностей, як: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів; готовність до участі в підготовці, організації і проведенні досліджень з метою виявлення соціально значимих проблемних ситуацій, визначення стратегій, методів їх вивчення і вироблення рекомендацій з їх вирішення; уміння оформляти і представляти результати науково-дослідницької роботи у відповідності із нормативними документами та стандартами; готовність використовувати результати наукових досліджень у забезпеченні ефективності роботи різних закладів і служб; здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології, інтернет-ресурси, статистичну інформацію для вирішення практичних завдань у професійній діяльності.

ОЧКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень» повинно забезпечити досягнення таких результатів:

- здатність виконувати інформаційний пошук першоджерел і наукової та навчальної літератури з досліджуваної проблеми, вміння обирати методологічні засади наукового дослідження, методи дослідження і конкретні дослідницькі методики, адекватні меті і визначеним завданням;
- здатність використовувати відповідне програмне забезпечення щодо виконання наукового дослідження, вміння і навички пошукової роботи в мережі Інтернет;
- здатність узагальнювати результати наукового дослідження та формулювати відповідні висновки, володіння навичками висвітлення наукових результатів, підготовки наукових публікацій;
- здатність вирішувати фахові проблеми на наукових підходах і засадах, розв'язувати наукові завдання у виробничих умовах, залучати колег до науково-дослідницької діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Науково-дослідницька робота як складова фахової підготовки і професійної діяльності фахівців соціальної сфери.

Тема 1. Види і форми науково-дослідницької роботи студентів університету. Науково-дослідницька діяльність у процесі аудиторного навчання та позааудиторної роботи (підготовка рефератів, есе, звітів про практику, виконання дослідницьких завдань, курсової і магістерської роботи, наукової статті, доповіді). Форми наукової роботи студентів – конференції, семінари, олімпіади, конкурси наукових робіт, соціологічні дослідження, науковий гурток та ін.

Тема 2. Наука як продуктивна сила розвитку суспільства. Наука – соціально значуща сфера людської діяльності. Зміст і функції науки. Структура і класифікація наук. Наукознавство та його розвиток. Наукове дослідження як форма розвитку науки. Основні поняття і категорії наукового дослідження. Види наукових досліджень: фундаментальні, прикладні, розробки.

Тема 3. Історичні аспекти розвитку науки. Історичні етапи розвитку науки. Передумови виникнення науки як необхідного компоненту суспільного розподілу праці. Наука на різних стадіях розвитку суспільства. Історія становлення української науки. Сучасні наукові пріоритети України.

Тема 4. Наукові дослідження в соціальній сфері. Чинники, які актуалізують науково-дослідницьку діяльність фахівців соціальної сфери. Загальні наукові

підходи до виконання досліджень у соціальній практиці. Поняття та класифікація досліджень. Цінності та етичні аспекти в процесі соціального дослідження.

Тема 5. Управління науковою діяльністю в Україні. Державна система організації і управління науковими дослідженнями в Україні: керівні органи та наукові установи. Наукові товариства та їх роль в розвитку науки і популяризації наукових знань. Студентські наукові товариства, їх організація і діяльність. Національна Академія наук – головний науковий центр України. Вимоги до наукового працівника. Наукові ступені і вчені звання в Україні. Порядок присудження наукових ступенів і вчених звань. Форми підготовки наукових працівників. Особливості та підходи до атестації наукових працівників в Україні і за рубежом.

Модуль 2. Виконання наукового дослідження.

Тема 6. Організація та проведення наукового дослідження. Вимоги до проведення наукового дослідження. Вплив особистісних якостей дослідника на результативність наукового дослідження. Послідовність проведення наукового дослідження. Науковий напрям, проблема і тема наукового дослідження. Вибір теми дослідження. Складання програми дослідження. Обґрунтування теми, дослідження, його актуальності та новизни. Мета та завдання дослідження. Вибір методів дослідження. Логіка наукового дослідження. Складання календарного плану робіт. Гіпотеза дослідження. Систематичне накопичення дослідних матеріалів. Зведення і опрацювання результатів дослідження. Теоретичний аналіз та літературне оформлення результатів дослідження. Упровадження у практику та оцінювання теоретичної й практичної значущості результатів дослідження. Експеримент як складова частина наукового дослідження. Вибір способів та засобів фіксації результатів експерименту.

Тема 7. Методологічні засади науково-дослідницької діяльності. Загальні відомості про наукове пізнання. Суб'єкти й об'єкти пізнання. Взаємозв'язок пізнання і практики. Рівні пізнання: чуттєвий і раціональний, емпіричний і теоретичний. Методи наукового пізнання. Уявлення про метод як засіб пізнання. Категорії методів пізнання. Методи емпіричного дослідження: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент. Методи теоретичного дослідження: ідеалізація, формалізація, логічні та історичні методи. Методи, що можуть бути застосовані на емпіричному й теоретичному рівнях: абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція, моделювання. Системний підхід і системний аналіз. Моделі у науковому дослідженні.

Тема 8. Інформаційне забезпечення наукової роботи. Загальні відомості про інформацію. Роль інформації у науковій діяльності. Друковані носії інформації. Носії і засоби поширення інформації на основі комп'ютерної техніки. Типологія наукової інформації та основні види видань. Поняття про документи як засоби фіксації наукової інформації. Нормативно-технічні документи. Патентна інформація. Депоновані рукописи. Неопубліковані документи. Особливості

вторинної інформації та її пошук. Призначення та види бібліотек. Бібліотечні каталоги та картотеки. Види каталогів. Методика пошуку першоджерел. Спеціальні бібліографічні видання та їх роль в інформаційному пошуку. Оформлення результатів інформаційного пошуку. Систематизація і письмовий виклад опрацьованих матеріалів. Оформлення результатів опрацювання першоджерел: складання виписок, анотацій, конспектів.

Тема 9. Інформаційно-комунікаційні технології та їх застосування у наукових дослідженнях. Характеристика основних програм, які застосовуються в процесі науково-дослідницької діяльності фахівців соціальної сфери (офісні додатки, SPSS, спеціалізовані програмні засоби соціальних закладів і служб). Особливості роботи в Інтернеті в процесі науково-дослідної роботи фахівця (електронні бібліотеки, нормативно-правові бази, сайт Державної служби статистики України, Web-сторінки соціальних закладів і служб, провідних соціологічних інститутів, де публікуються результати проведених досліджень та ін.).

Тема 10. Обробка та оформлення результатів дослідження. Форми узагальнення результатів наукових досліджень: усний виклад, тези доповіді, реферат, наукова стаття, науковий звіт, курсова і магістерська роботи, дисертація, монографія. Вимоги до їх змісту та оформлення. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень: статистичні, графічні й табличні. Складання списку літературних джерел. Вимоги до оформлення наукових праць. Письмове оформлення наукової праці. Виразність і мова тексту наукової праці. Правильність застосування наукової термінології. Цитування у тексті наукової праці. Види посилань на використані літературні джерела. Завершення і представлення результатів наукового дослідження. Вибір форми представлення результатів наукового дослідження. Показники оцінювання результативності проведеного дослідження. Рецензування завершеної наукової роботи. Підготовка до захисту та захист наукової роботи.

ПЛАНІ І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття науки як форми суспільної свідомості.

Питання для обговорення:

1. Визначте поняття, зміст та функції науки як форми суспільної свідомості.
2. Охарактеризуйте наукознавство та його розвиток.
3. Проаналізуйте структуру та класифікацію науки.
4. Дайте визначення об'єктів наукового пізнання, їхню класифікацію об'єктів.
5. Дайте визначення предмета наукового пізнання як конкретного аспекту або властивості об'єкта.
6. Проаналізуйте понятійно-термінологічний апарат науки: наукові терміни, категорії, концепції, парадигми, закони, закономірності тощо.

7. Назвіть основні науково-технічні революції.
8. Проаналізуйте історичні етапи розвитку науки. Передумови виникнення науки як наслідку суспільного розподілу праці.

Література: [2, 3, 4, 5, 6, 13, 14, 20, 22, 23].

Методичні вказівки.

Необхідно з різних позицій розкрити поняття «наука» та її соціальні функції. Охарактеризувати ознаки науки. Висвітлити, що таке наукознавство та його основні завдання. Дати визначення таким науковим поняттям як: наукова ідея, гіпотеза, закон, судження, умовивід, наукова концепція, концептуальність, принцип, науковий факт, наукова діяльність, науковий результат та його основні види, суб'єкти наукової діяльності тощо.

Уміти, спираючись на історичні факти, аналізувати етапи класифікації наук, їхні відмінності, основні принципи класифікації наук. Загалом, класифікація наук – це система супідрядних понять у будь-якій сфері знання і людської діяльності, система, яка використовується як засіб для встановлення зв'язків і точного орієнтування у всій багатобарвності сформованих понять і відповідних до них груп (класів) об'єктів. Звідси, мета класифікації наук полягає у розкритті взаємних зв'язків між науками на основі визначених принципів і вираження цих зв'язків у вигляді логічно аргументованого розташування, угруповання сукупності наук в єдину систему знань і графічного зображення структури взаємозв'язків між ними в різній формі, у тому числі й у вигляді схем, таблиць, діаграм.

Необхідно вміти обґрунтувати предметність і об'єктивність як найважливіші характеристики науки. Наведеними прикладами уміти пояснити основну мету науки, яка полягає у тому, щоб отримувати нові знання та використовувати їх у практичному освоєнні світу, для його цивілізаційного прогресуючого поступу. Уміти проаналізувати етапи отримання наукової продукції та види наукової діяльності.

Охарактеризувати історичні періоди розвитку науки. Уміти висвітлити найважливіші винаходи, відкриття і внески у світову науку українських вчених, зокрема й у галузі соціології (соціальної роботи).

Розкрити національну класифікацію наук в Україні та найголовніші критерії і вектори державної політики сучасної України з наукової та науково-технічної діяльності. Висвітлити пріоритетні напрямки науково-технічного розвитку, зокрема 6 прикладних наукових досліджень, а також психологічних методів для теоретичних досліджень і суспільної практики для сучасної України, для її сьогодення.

Тема 2. Управління науковою діяльністю в Україні.

Питання для обговорення:

1. Організаційна структура наукових досліджень в Україні.

2. Державна система організації і управління науковими дослідженнями в Україні: керівні органи та наукові установи.
3. Організаційні сектори науки в Україні: академічний, галузевий, виробничий.
4. Наукові товариства та їх роль в розвитку науки і популяризації наукових знань.
5. Студентські наукові товариства, їх організація і діяльність.
6. Порядок присудження наукових ступенів і вчених звань. Форми підготовки наукових працівників.
7. Особливості та підходи до атестації наукових працівників в Україні і зарубіжних країнах.

Література: [1, 2, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 20].

Методичні вказівки.

Необхідно розглянути вітчизняну державну систему організації та управління науковими дослідженнями, що надає можливість концентрувати й спрямовувати науку на виконання найбільш важливих завдань, виходячи з потреб соціально-економічного розвитку країни. Розглянути її як систему, що має на меті вироблення стратегічних і тактичних рішень для здійснення фундаментальних і прикладних досліджень, підвищення їх ефективності, вибір найбільш перспективної наукової тематики, інформаційне забезпечення досліджень, економічне стимулювання їх діяльності.

Проаналізувати законодавчі засади щодо організації науки (формує Верховна Рада України). Виконавчим органом, котрий розробляє і здійснює заходи по проведенню єдиної політики в галузі науки є Кабінет Міністрів України, якому підпорядковані установи та організації, що здійснюють безпосереднє керівництво науковою діяльністю в державі: Міністерство освіти і науки України, Національна Академія наук України, галузеві академії наук, галузеві і міжгалузеві міністерства, комітети та відомства.

Схарактеризувати сутність наукових і студентських товариств та їх роль в розвитку науки і популяризації наукових знань. Навести конкретні приклади.

Проаналізувати систему присудження наукових ступенів та вчених звань.

Тема 3. Методологічні основи наукового дослідження.

Питання для обговорення:

1. Розкрийте сутність загальнонаукової і конкретнонаукової методології дослідження.
2. Проаналізуйте методи емпіричного дослідження: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент.
3. Подайте характеристику методів теоретичного дослідження: ідеалізація, формалізація, логічні та історичні методи.

4. Проаналізуйте методи, які можуть бути застосовані на емпіричному й теоретичному рівнях: абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція, моделювання.
5. Дайте визначення системного підходу в наукових дослідженнях.
6. Дайте визначення поняття моделі у науковому дослідженні.

Література: [2, 4, 5, 8, 11, 12, 13, 18, 19].

Методичні вказівки.

Питання методології досить складне і тлумачиться по-різному, тому слід знати особливості цих тлумачень, функції методології, її види. Найчастіше методологію тлумачать як сукупність прийомів наукового дослідження, які застосовуються в науці. Натомість методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом, тобто методика, це – засіб досягнення мети, спосіб дослідження явища, який визначає планомірний підхід до їх наукового пізнання та встановлення істини. Тому закономірно, що методика дослідження – це система правил використання методів, прийомів та способів для проведення будь-якого дослідження.

Для наукового дослідження необхідний правильний вибір методів дослідження, а це вимагає добрих знань класифікації, рівнів і груп наукового дослідження, які в свою чергу поділяються на окремі специфічні методи. Загалом, відповідно до цих рівнів, загальні методи пізнання умовно поділяють на три групи: методи емпіричного дослідження; методи теоретичного дослідження; методи досліджень на емпіричному і теоретичному рівнях. Глибоке знання методів цих груп сприятиме для успішного написання наукових робіт, в тому числі курсових і дипломних, наукових рефератів, статей для наукових журналів тощо.

Тема 4. Інформаційне забезпечення наукових досліджень

Питання для обговорення:

1. Проаналізуйте класифікацію джерел наукової інформації та їх вибір для наукового дослідження.
2. Дайте визначення кодування інформації та її використання у науково-дослідному процесі.
3. Наведіть приклади носіїв інформації і їх використання у науково-дослідному процесі.
4. Розкрийте особливості бібліотеки як інтелектуального центру наукових досліджень.
5. Схарактеризуйте бібліографічні джерела інформації.
6. Визначте структуру і організацію наукової бібліографії.
7. Проаналізуйте інформаційно-пошукові мови бібліотечних фондів.

Література: [2, 4, 5, 7, 8, 13, 15, 16, 18, 19, 21].

Методичні вказівки.

Згідно з темою важливо добре знати, що таке інформація, зокрема наукова, та які її основні завдання, так як це важливо для процесу науково-дослідницької роботи, особливо, коли йдеться про накопичення фактичного та інших матеріалів. Загалом, основними джерелами наукової інформації є: монографії, збірники, періодичні видання, навчальна література, надруковані документи, довідково-інформаційні фонди, довідково-пошукові апарати, інформаційні ресурси спільного користування тощо, тому необхідно знати їхнє наповнення, тобто, що входить до них. Тому тематичність галузей інформації, її знання, є направляючим вектором до джерел інформації, які, окрім того, ще поділяються на первинні та вторинні.

Загалом, у процесі підготовки та проведення наукового дослідження є такі етапи, зміст яких необхідно глибоко знати: етап накопичення наукової інформації; формування теми, мети і завдання дослідження та визначення проблеми, обґрунтування об'єкту і предмету, мети, головних завдань, гіпотези дослідження; теоретичне дослідження; проведення експерименту, опитування та інших методів емпіричного і теоретичного досліджень, необхідність у яких впливає (більшим чи меншим чином) із теми, мети і завдань дослідження; оформлення результатів наукового дослідження, висновків, рекомендацій, наукової новизни та практичної значущості. Для отримання джерел інформації використовують інформаційно-пошуковий апарат бібліотек, зокрема таку інформаційно-пошукову мову (ІПМ) як універсальну десяткову класифікацію (УДК). Тому треба знати кодові позначення УДК для ефективного інформаційного пошуку та, зрештою, для оформлення своїх наукових робіт. Але основою інформаційно-пошукового апарату бібліотек є каталоги, головними із яких є алфавітний і систематичний. У зв'язку з цим треба вміти ними ефективно користуватися. Окрім того, інформацію можна отримати в мережі Інтернет, але слід зазначити, що у відношенні до такого джерела інформації, виникають сумніви щодо її достовірності, а тому необхідно у процесі вивчення певної навчальної теми звернути увагу на її недоліки, а також на техніку і методику опрацювання друкованих джерел, на практичні прийоми, щоб зекономити час та правильно оформити наукове дослідження згідно вимог.

Тема 5. Інформаційно-комунікаційні технології та їх застосування у наукових дослідженнях.

Питання для обговорення:

1. З'ясуйте можливості використання мережі Інтернет та відповідного програмного забезпечення для систематизації кінцевих та проміжних результатів наукових досліджень.
2. Охарактеризуйте питання візуалізації наукової роботи за допомогою комп'ютерної і мультимедійної техніки.
3. Подайте інформацію щодо автоматизованих систем обробки інформації.

4. Проаналізуйте особливості пакетів прикладних програм обробки даних наукових досліджень.

Література: [2, 3, 4, 7, 8, 13, 17, 18, 22].

Методичні вказівки.

У процесі роботи над темою необхідно проаналізувати теоретичні основи використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у науково-дослідницькій роботі; методи отримання, обробки, зберігання і представлення наукової інформації з використанням означених технологій; визначити основні можливості використання ІКТ в наукових дослідженнях та в освіті; методики та технології проведення досліджень з використанням ІКТ; існуючі напрями і тенденції розвитку нових освітніх технологій; основні методи роботи з інформаційними ресурсами та технологіями Інтернет.

Необхідно вміти: застосовувати методи і засоби автоматизованого аналізу і систематизації наукових даних; використовувати сучасні ІКТ для підготовки традиційних і електронних навчально-методичних і наукових публікацій; вибирати ефективні ІКТ для використання в освітньому процесі; вміло використовувати науково-освітні ресурси Інтернет у професійній діяльності дослідника і фахівця-практика. Здобуті знання та вміння дозволять оволодіти навичками використання інформаційних технологій в організації та проведенні наукового дослідження; отримання наукових доказів і проведення науково-дослідних робіт з використанням комп'ютерного моделювання; використання сучасних баз даних; застосування мультимедійних технологій оброблення і подання інформації; роботи в різних текстових та графічних редакторах; участі в наукових і педагогічних заходах, що проводяться з використанням режиму віддаленого доступу.

Тема 6. Організація та проведення наукового дослідження

Питання для обговорення:

1. Вимоги до проведення наукового дослідження. Етапи проведення наукового дослідження.
2. Науковий напрямок, проблема і тема наукового дослідження. Вибір теми дослідження.
3. Обґрунтування теми, дослідження, його актуальності та новизни.
4. Мета та завдання дослідження. Вибір методів дослідження. Гіпотеза дослідження.
5. Складання календарного плану робіт.
6. Зведення і опрацювання результатів дослідження.
7. Теоретичний аналіз та літературне оформлення результатів дослідження.
8. Упровадження у практику та оцінювання теоретичної й практичної значущості результатів дослідження.

Література: [2, 3, 4, 7, 8, 13, 17, 18, 22].

Методичні вказівки.

У процесі вивчення теми необхідно спочатку засвоїти такі головні етапи наукового дослідження: виникнення ідеї, формулювання теми; визначення мети та завдань дослідження; висунення гіпотези; визначення і застосування методів дослідження, узагальнення наукових фактів і результатів; аналіз та оформлення результатів; впровадження та визначення ефективності наукового дослідження.

Щодо формування теми наукового дослідження, то необхідно мати на увазі, що формування її, як свідчить досвід, проходить у два етапи: перший – примірний, чорновий чи робочий, а другий – конкретизований, остаточний, який загалом, із незначними уточненнями, впливає із кінцевого, завершального змісту наукового дослідження. Подібного бажано уникати під час формулювання розділів і підрозділів при розробці проблеми дослідження. А далі в процесі дослідження необхідно дотримуватися певних вимог, а саме, що тема має бути актуальною, вирішувати нове наукове завдання, бути значущою та відповідати відповідному профілю науковця чи наукового колективу. Також необхідно знати, що при формулюванні теми дослідник створює припущення, тобто робочу гіпотезу, яка є головним методологічним інструментом, що організовує процес дослідження й визначає його логіку, так як головне завдання гіпотези – розкрити ті об'єктивні зв'язки та співвідношення, що є визначальними для досліджуваного явища чи процесу. Окрім того, слід добре розуміти такі елементи процесу дослідження як: мета, повідомлення, запис прочитаного, виписка, анотація, конспект джерел або їхні копії, що сприятиме аналітичному огляду літератури і джерел із теми дослідження, а також правильному формулюванню об'єкта, предмета і завдань дослідження.

Тема 7. Обробка та оформлення результатів дослідження.

Питання для обговорення:

1. Форми узагальнення результатів наукових досліджень: усний виклад, тези доповіді, реферат, наукова стаття, науковий звіт, дисертація, монографія. Вимоги до їх змісту та оформлення.
2. Методи зведення й обробки результатів експериментальних досліджень: статистичні, графічні й табличні.
3. Складання списку літературних джерел. Вимоги до оформлення наукових праць. Види посилань на використані літературні джерела.
4. Пояснення зв'язку тексту з посиланнями. Спрощення бібліографічних описів у посиланнях.
5. Завершення і представлення результатів наукового дослідження. Вибір форми представлення результатів наукового дослідження.
6. Рецензування завершеної наукової роботи.
7. Підготовка до захисту та захист наукової роботи.

8. Підготовка результатів дослідження до впровадження у практику.
Література: [2, 4, 5, 7, 8, 13, 15, 16, 18, 19, 21].

Методичні вказівки.

У процесі самостійної роботи за темою необхідно звернути особливу увагу на вивчення таких питань: загальні вимоги до структури та оформлення науково-дослідної роботи; особливості представлення результатів науково-дослідної роботи; форми представлення результатів досліджень: монографія, дисертація, курсова, бакалаврська, магістерська роботи, науково-дослідний звіт, наукові статті, доповіді на конференціях; вимоги до наукових статей; тези доповіді; відмінні особливості доповіді та статті; доповідь про роботу; системні елементи наукової дискусії; об'єкти та суб'єкти наукової дискусії; види наукової дискусії; стратегія і тактика спору; прийоми пошуку істини; способи аргументації в науковій дискусії; вимоги до оратора; оцінювання виступу; підготовка наукових матеріалів до друку; особливості та проблеми оцінки ефективності науково-дослідної роботи; резерви та шляхи підвищення ефективності наукової роботи.

Необхідно вміти оформляти наукову роботу відповідно до вимог, знати її структурні елементи і яким текстом вони заповнюються. Слід зазначити, що будь-яка наукова робота повинна супроводжуватися бібліографічними списками використаних джерел і літератури, тому треба вміти правильно складати бібліографічний опис, який являє собою сукупність бібліографічних відомостей про документ, його складову частину чи групу документів, котрі наведені за певними правилами і достатні для загальної характеристики та ідентифікації видання чи архівного документа. Знати із яких зон складається бібліографічний опис, а зони – із відповідних елементів бібліографічного опису, наприклад, знаків пунктуації, відомостями про видання, зони вихідних даних, відомостями про обсяг документа і т.п., та вміти правильно їх оформити. Також потрібно добре знати правила бібліографічного опису окремих видів документів, щоб без їхнього порушення оформити бібліографічний опис у науковій роботі – для цього у тексті лекції даної теми наведені відповідні приклади, які є обов'язковою вимогою, в тому числі й для джерельної інформації із мережі Інтернет.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Наука – це:

- а) процес пізнання закономірностей об'єктивного світу;
- б) система знань об'єктивних законів природи, суспільства і мислення, які перетворюються в безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті діяльності людей;
- в) особлива форма суспільної свідомості;

- г) динамічна система знань;
- д) все разом.

2. Що таке предмет науки:

- а) матеріальні об'єкти природи;
- б) пов'язані між собою форми руху;
- в) особливості відображення форм руху матерії у свідомості людей;
- г) пізнання постійного розвитку;
- д) форми мислення.

3. Дайте визначення поняття знання:

- а) продукт науки та її матеріал;
- б) перевірений практикою результат пізнання дійсності;
- в) адекватне відбиття дійсності в свідомості людини;
- г) результат праці людини;
- д) процес руху людської думки.

4. Що таке наукове пізнання:

- а) це дослідження з певною метою, завданням та методологією;
- б) певні цілі і задачі;
- в) певні методи отримання і перевірки знань;
- г) теоретичні основи для практики;
- д) теоретичне осмислення та обґрунтування практики;

5. Наука містить:

- а) теорію;
- б) методологію;
- в) методдику і техніку досліджень;
- г) об'єкт і предмет;
- д) науково-дослідні заклади.

6. Головною функцією науки є:

- а) пізнання об'єктивного світу від живого споглядання до абстрактного мислення і до практики;
- б) участь у розвитку науково-технічного процесу;
- в) участь у вдосконаленні матеріального виробництва;
- г) участь у забезпеченні ефективності управління;
- д) участь у накопиченні фактів та розкритті закономірностей навколишнього світу.

7. Дайте визначення гіпотези:

- а) матеріалізоване визначення наукової ідеї;
- б) наукове припущення, висунуте для пояснення певних процесів, явищ, які зумовлюють певний наслідок;
- в) структурний елемент теорії пізнання;
- г) формулювання нових наукових положень;
- д) вихідний момент пошуку, дослідження істини.

8. Назвіть стадії формулювання гіпотези:

- а) накопичення фактичного матеріалу і висунення припущення;
- б) аналіз наукових джерел та теорій;
- в) виведення із припущення наслідків;
- г) постановка наукової проблеми;
- д) перевірка на практиці отриманих результатів і уточнення (підтвердження)

гіпотези.

9. Які функції виконує наука в суспільстві?

- а) задоволення потреб людини у пізнанні законів природи і суспільства;
- б) розвитку культури, гуманізації виховання і формування нової людини;
- в) удосконалення виробництва і суспільних відносин;
- г) забезпечення обороноздатності держави і її міжнародного іміджу;
- д) формування різноманітних галузей наукових теорій.

10. Визначте, які з перелічених назв належать до наукових ступенів:

- а) академік;
- б) член-кореспондент;
- в) професор;
- г) доцент;
- д) магістр;
- є) кандидат наук?
- ж) доктор наук.

11. Назвіть ознаки наукової школи:

- а) наявність наукового лідера;
- б) наявність докторів і кандидатів наук;
- в) висока наукова кваліфікація дослідників, згуртованих навколо лідера;
- г) значущість отриманих наукових результатів у певній галузі;
- д) оригінальність методики досліджень;
- є) наявність відповідної матеріальної бази, територіальної єдності.

12. Назвіть суб'єкти наукової діяльності:

- а) науково-педагогічні працівники;
- б) студенти, асистенти;
- в) вчені;
- г) наукові працівники;
- д) всі разом.

13. Подайте визначення поняття «наукове дослідження»:

- а) цілісний підхід до вивчення окремих явищ;
- б) застосування історичного підходу до пізнання дійсності;
- в) цілеспрямоване вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами.

14. Які риси характерні для наукового дослідження:

- а) послідовність;
- б) актуальність;
- в) доказовість;
- г) об'єктивність;
- д) відтворюваність;
- є) точність;
- ж) реальність.

15. Об'єкт дослідження – це:

- а) підприємство або галузь;
- б) процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження;
- в) те, на що спрямований процес пізнання;
- г) навколишній матеріальний світ і його відображення в свідомості людини.

16. Предмет дослідження – це:

- а) явище або процес, обрані для пізнання;
- б) фактори та взаємовідносини між ними;
- в) властивості явищ, процесів, досліджувані з певною метою відносно їх ставлення до об'єкту.

17. Емпіричний рівень пізнання – це:

- а) описування;
- б) вимірювання;
- в) експеримент;
- г) спостереження;
- д) все разом.

18. Методи теоретичного рівня пізнання:

- а) системний;
- б) математичне моделювання;
- в) аксіоматичний;
- г) діалектичний;
- д) групування і кореляції.

19. Науково-дослідницька діяльність студентів передбачає:

- а) навчання елементам дослідницької діяльності при вивченні навчальних дисциплін;
- б) наукові дослідження студентів під керівництвом викладачів у процесі навчання та підготовки курсових робіт;
- в) участь у студентських конференціях, наукових гуртках у позааудиторний час;
- г) підготовку наукових статей, рекламну діяльність;
- д) аудиторне навчання студентів.

20. Вимоги до вибору теми дослідження:

- а) наявність близької за назвою і розробкою теми;

- б) актуальність;
- в) перспективність;
- г) відповідність профілю навчання;
- д) ступінь відповідності до загально-наукової проблеми кафедри.

21. Встановіть черговість етапів виконання науково-дослідної роботи:

- а) уточнення проблеми і складення змісту;
- б) вивчення літературних джерел;
- в) вибір теми;
- г) визначення мети дослідження;
- д) формулювання завдань;
- є) визначення гіпотези;
- ж) проведення експерименту, досліджу;
- з) аналіз результатів експерименту та систематизація накопиченого матеріалу;
- і) складання розширеного плану роботи;
- й) літературне оформлення.

22. Якими показниками можна визначити ефективність науково-дослідної роботи у ЗВО:

- а) підготовка кандидатів, докторів наук;
- б) якість підготовки фахівців для народного господарства;
- в) рівень видавничої роботи;
- г) ступінь участі студентів у науково-практичних конференціях;
- д) зайнятість студентів у наукових гуртках;
- є) кількість наукових статей у журналах;
- ж) розробка і введення нових курсів;
- з) працевлаштування випускників.

23. При визначенні змісту наукового проблеми (теми) необхідно:

- а) з'ясувати, які явища, предмети, процеси, закономірності має охоплювати проблема;
- б) обмежити тему від питань суміжних тем;
- в) визначити коло літературних джерел і документів, які є основними і вихідними в розробці проблеми;
- г) все зазначене.

24. Методологія – це:

- а) вчення про методи пізнання та перетворення дійсності;
- б) сукупність прийомів, методів та процедур дослідження, що застосовуються в тій чи іншій соціальній галузі знань;
- в) філософське вчення про методи пізнання;
- г) матеріалістична діалектика, теорія пізнання, що досліджує закони розвитку наукового знання в цілому;

д) це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

25. Що означає системний підхід у методології досліджень?

- а) ґрунтовне вивчення явища, процесу;
- б) послідовність і цілісність виконання дослідження;
- в) комплексне дослідження великих і складних об'єктів (систем) як єдиного цілого з узгодженням всіх його елементів і частин за формулою: потреба - суб'єкт - об'єкт - процеси - умови - результат.

26. Метод дослідження - це:

- а) засіб дослідження мети, спосіб пізнання явищ дійсності в їх взаємозв'язку та розвитку;
- б) засіб пізнання - спосіб відтворення в мисленні досліджуваного об'єкту;
- в) потреба і місце застосування наукових прийомів у процесі дослідження;
- г) спосіб дослідження явищ, який визначає планомірний підхід до їх наукового пізнання та встановлення істини.

27. Назвіть методи емпіричного дослідження:

- а) спостереження, порівняння;
- б) формалізація, логічні;
- в) вимірювання, експеримент;
- г) математичні, моделювання.

28. Назвіть методи теоретичного дослідження:

- а) ідеалізація, формалізація;
- б) індукція;
- в) моделювання;
- г) логічні, історичні;
- д) аксіоматичні.

29. Форми апробації результатів наукового дослідження:

- а) нарада;
- б) конкурс;
- в) колоквиум;
- г) симпозиум;
- д) практична діяльність;
- є) конференція;
- ж) з'їзд, конгрес;
- з) наукова конференція;
- є) все зазначене правильне.

30. Дайте визначення «інформації»:

- а) це відомості про події та процеси;

б) це детальне систематизоване подання певного відібраного матеріалу без будь-якого аналізу;

в) це певні відомості, сукупність якихось даних, знань;

г) все вище зазначене.

31. Інформація поділяється на:

а) оглядову, реферативну, релевантну;

б) сигнальну, довідкову;

в) міжнародну і національну;

г) соціологічну і екологічну;

д) практичну і теоретичну.

32. За якими критеріями визначається якість інформації в науковому дослідженні?

а) цільове призначення;

б) цінність і надійність;

в) достовірність і достойність;

г) швидкодійність і періодичність;

д) спосіб і форми подання;

є) дискретність і безперервність;

ж) за всіма зазначеними критеріями.

33. В яких каталогах картки з описом літературних джерел сформовані в алфавітному порядку за змістом знань?

а) предметних;

б) алфавітних;

в) систематичних;

34. Способи розміщення в списку літературних джерел:

а) хронологічному;

б) в порядку посилань у тексті;

в) в алфавітному порядку за першою літерою прізвища автора;

г) все зазначене вірно.

35. Наукова публікація це:

а) виступ у пресі;

б) виступ по радіомовленню;

в) розміщення інформації в фахових та інших виданнях;

г) все зазначене вірно.

36. До якої групи наукових видань належать: монографія, тези доповідей, автореферат?:

а) науково-дослідної;

б) джерелознавчої.

37. Наукова праця, в якій викладено результати вивчення одного наукового питання, це:

а) монографія;

б) посібник.

38. В якій науковій праці подається короткий виклад основних аспектів дослідження?:

а) наукова стаття;

б) реферат;

в) тези доповіді.

39. Які методичні прийоми викладу наукового матеріалу?:

а) цілісний;

б) послідовний;

в) вибірковий;

г) все зазначене вірно.

40. Назвіть форми звітності наукового дослідження:

а) реферат;

б) інформація;

в) дисертація;

г) аналітична записка;

д) звіт;

є) все зазначене вірно.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Окрім аудиторних занять, навчальна програма з дисципліни «Основи наукових досліджень» передбачає самостійну роботу студентів, яка має на меті формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості студентів тощо.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеках (в тому числі, електронних);
- роботи з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- підготовка наукових робіт;
- виконання дослідницьких завдань тощо.

Кожний студент повинен уміти раціонально організувати свою навчальну самостійну діяльність. Важливим є уміння скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання приводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу студент виділяє для роботи в бібліотеці. Треба розуміти суть складання алфавітного й тематичного каталогів, уміти швидко знаходити в них необхідну літературу, знати особливості бібліографічного шифрування. Для плідної роботи з літературними джерелами студентові корисно скласти свою власну бібліографію, заповнюючи бібліографічні картки на необхідні для нього книги, брошури або статті.

Відібрана для самостійного опрацювання література може бути різною як за обсягом наукових даних, так і за характером їхнього викладу. Потрібно відібрати необхідний для опрацювання матеріал (розділи, підрозділи тощо), а також розсортувати його за важливістю (що для детального вивчення, а що для ознайомчого читання). Процес читання має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих питань слід обов'язково повертатися, наводити додаткові довідки, щоб зрозуміти суть думки автора. Знання незнайомих термінів слід одразу ж з'ясувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез.

Конспект є стислим викладом основної сутності опрацьованого літературного матеріалу. Конспект має бути стислим, змістовним і записаним своїми словами і формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю з посиланням на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо витримувати логічний зв'язок між окремими складовими тексту. У тексті конспекту корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої думки в короткій змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Самостійна робота передбачає підготовку різноманітних наукових робіт, зокрема, рефератів. Тут можливі різні види реферативних робіт: навчально-пізнавальний, практико-дослідницький, науково-дослідницький.

Тема навчально-пізнавального реферату задається в узагальненому вигляді або як огляд науково-методичної літератури з окремих соціальних питань. Студенти вивчають наявну літературу, узагальнюють найбільш важливий матеріал, виділяючи в ньому головні, концептуальні аспекти, описують їх та роблять висновки. Зазначені реферати розширюють і поглиблюють знання теорії та практики соціології та соціальної роботи. Їхньою метою не є одержання об'єктивно нових наукових знань.

Теми практико-дослідницьких рефератів сформульовані так, щоб максимально задіяти такі методи теоретичного дослідження, як аналіз, синтез, індукція, дедукція,

узагальнення та ін. Реферативна робота виконується як під час вивчення навчальних дисциплін, так і в процесі самостійної чи гурткової роботи. В результаті студенти вносять свої пропозиції щодо вдосконалення окремих аспектів професійної діяльності.

Підготовка науково-дослідницьких рефератів передбачає застосування елементів наукового пошуку. Такий вид рефератів пропонується студентам, які опанували комплекс методів теоретичної і емпіричної дослідницької діяльності. Тематика реферативних робіт пропонується студентам на початку навчального семестру, вибір теми є добровільним, при цьому заохочується продовження роботи над тематикою, яка розробляється студентами в рамках інших навчальних дисциплін.

Самостійна робота передбачає також виконання різноманітних дослідницьких завдань, які ми класифікували відповідно до груп дослідницьких умінь соціальних працівників

Класифікація дослідницьких завдань

Групи умінь	Дослідницькі завдання
Методологічні	<ul style="list-style-type: none"> – оволодіння теоретичними і емпіричними методами пізнання; – застосування методологічних принципів наукової роботи; – застосування математичних методів дослідження, обґрунтування гіпотези
Інформаційно-аналітичні	<ul style="list-style-type: none"> – відбір необхідних і достовірних джерел інформації з аналізованої предметної сфери дослідження; – аналіз і систематизація інформації, виявлення недостатньо вивчених аспектів дослідження, можливостей вирішення проблеми; – аналіз певних соціальних явищ і процесів за допомогою статистичних процедур
Діагностичні	<ul style="list-style-type: none"> – оволодіння методами теоретичними і емпіричними методами дослідження
Проективні	<ul style="list-style-type: none"> – розробка проекту вирішення проблеми з урахуванням передпроектного вивчення ситуації; – аналіз, оцінка і вибір оптимального проекту; – якісний і кількісний аналіз результатів проектування, формулювання висновків
Прогностичні	<ul style="list-style-type: none"> – оволодіння методами: експертного опитування, випереджальної інформації, мозкової атаки, статистичного моделювання, сценаріїв, евристичних методів
Технічні	<ul style="list-style-type: none"> – оформлення наукової роботи; – графічне і табличне представлення матеріалу дослідження; – опис бібліографічних посилань, підготовка презентації
Організаційні	<ul style="list-style-type: none"> – визначення послідовності дій і складання алгоритму науково-дослідницької роботи; – планування дослідження в цілому та його етапів;

	<ul style="list-style-type: none"> – розподіл обов’язків під час дослідження; – вибір інструментарію здійснення наукової роботи
Комунікативні	<ul style="list-style-type: none"> – встановлення діалогічного типу взаємин, емоційного контакту з учасниками дослідження; – застосування комунікативних методів отримання інформації від експертів у досліджуваній сфері; – завдання на розвиток умінь володіти вербальними і невербальними засобами спілкування; – здійснення віртуальної наукової комунікації.
Системно-інформаційні	<ul style="list-style-type: none"> – завдання на оволодіння навичками роботи з текстовим редактором, електронними таблицями, базами даних, пошукової роботи в Інтернеті; – завдання на розвиток умінь роботи зі спеціалізованими дослідницькими інформаційними пакетами; – завдання на формування умінь та навичок використовувати ІКТ, які функціонують у системі соціального захисту населення; – завдання, на розвиток умінь застосовувати електронні дидактичні засоби

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну студентів необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Майбутній фахівець повинен достатньо вправно користуватися персональним комп’ютером. Робота з ресурсами Інтернету надає можливість отримувати найновішу інформацію з різних сфер життя нашої країни.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1 рівень. Навчально-пізнавальні реферати

1. Наука як сфера людської діяльності.
2. Основні соціальні функції науки та їхня характеристика.
3. Поняття та класифікація соціальних проблем.
4. Методи досліджень у соціальній роботі (соціології).
5. Особливості використання методу експерименту у вивченні соціальних проблем.
6. Специфіка використання методу опитування в соціології (соціальній роботі).
7. Особливості застосування методу спостереження в процесі дослідження соціальних явищ і процесів.

2 рівень. Практико-дослідницькі реферати

1. Дослідження в науках, суміжних із соціологією (соціальною роботою).
2. Основні дослідницькі підходи до соціальних явищ і процесів.
3. Проблемна ситуація як початковий етап процесу соціального дослідження.
4. Маніпулювання масовою свідомістю за допомогою результатів соціальних досліджень.

5. Інформатизація дослідницьких процесів у сфері соціології (соціальної роботи).
6. Історичні аспекти соціальних досліджень за рубежом.
7. Історія науково-дослідницької діяльності у вітчизняній соціології (соціальній роботі).

3 рівень. Науково-дослідницькі реферати

1. Основні фактори і умови модернізації методів досліджень у сучасному людинознавстві.
2. Розвиток соціальної теорії як фактор модернізації методів досліджень.
3. Модернізація якісних методів досліджень у соціології (соціальній роботі).
4. Застосування кількісних методів досліджень у соціології (соціальній роботі).
5. Сучасні тенденції взаємодії дослідницьких методів різних наук про людину і суспільство.
6. Тенденції взаємовпливу кількісних методів соціології і соціальної роботи.

ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Схематично подайте функції науки в суспільстві.
2. Поясніть, у чому відмінності між такими поняттями: проблема, проблемна ситуація, тема, питання. Обґрунтуйте свою відповідь.
3. Які рівні виділяють у структурі методологічних знань? Дайте характеристику цим рівням.
4. Заповніть таблицю «Відмінності досліджень у практичній і науковій соціальній діяльності»

Соціальна практика	Наукова діяльність
Суб'єкт дослідження...	Суб'єкт дослідження...
Об'єкт дослідження...	Об'єкт дослідження...
Мета дослідження...	Мета дослідження...
Методи роботи...	Методи роботи...
Результати оформляються у вигляді...	Результати оформляються у вигляді...

5. Письмово дайте визначення понять: інсайт, ідея, замисел, категорія, синергетика, судження.
6. Заповніть таблицю «Етапи конструювання логіки дослідження»

Назва етапу	Сутність етапу	Основні терміни
.....

7. Як Ви вважаєте, чи легко буде захистити дипломну роботу на тему: «Соціальна реабілітація дітей з обмеженими можливостями»? Чому? Яка низка питань виникає? Чи включає тема аналіз технологій соціальної роботи? Що мається на увазі під категорією «соціальна реабілітація»? Даний процес повинен відбуватися у спеціалізованих закладах? Якими знаннями, вміннями

- і навичками повинен володіти соціальний працівник для здійснення такого виду діяльності тощо?.
8. Напишіть повідомлення про будь-яке наукове відкриття в гуманітарній сфері останніх років; проаналізуйте, які методи використовувалися дослідником для того, щоб він зміг отримати важливий науковий результат.
 9. Опишіть види науково-дослідної роботи студентів. Що Ви можете запропонувати для покращення цієї роботи?
 10. Підготуйте відгук на студентський реферат «Наука – продуктивна сила розвитку суспільства».
 11. Чому Вам слід дивитися на власний проект не як на роботу дослідника-одиначки, а як на бесіду з тими людьми, які будуть читати Вашу роботу?
 12. На які питання слід відповісти при виборі теми?
 13. Структура дослідження, її значення, які елементи до неї входять?
 14. Визначте, про які компоненти дослідження (база, об'єкт, предмет) йде мова у наступних фрагментах:
 - колектив співробітників Центру служби зайнятості та їх клієнти...;
 - процес становлення центру реабілітації на базі гуманітарного університету з профільним навчанням;
 - психолого-педагогічні умови комплексної реабілітації хронічно хворих дітей в оздоровчо-освітньому центрі;
 - залежність між стилем спілкування соціального працівника з клієнтом і ефективністю адаптаційного процесу.
 15. Виділіть можливий предмет (або предмети) вивчаючи наступні дослідні теми:
 - використання нових інформаційних технологій в соціалізації підлітків;
 - формування гуманізму як елемент підготовки майбутнього соціального працівника.
 16. Якою може бути сформульована тема і об'єкт дослідження, у яких виділено наступний предмет: «Соціально-психологічна адаптація дітей-сиріт в умовах дитячих будинків сімейного типу».
 17. Поясніть різницю між висловлюваннями «методологія наукового пізнання» та «методи наукового пізнання».
 18. Обґрунтуйте, чому у назві першого розділу вашого дослідження використовується поняття методологічні (теоретичні, методичні) основи дослідження.
 19. Використовуючи метод дедукції, доведіть, в чому проявляються в сучасному суспільстві соціальні хвороби.
 20. Проаналізуйте окремі періодичні видання за минулий рік. Складіть вибірку статей, в яких описуються моніторингові дослідження в соціальній сфері.
 21. Прочитайте і проаналізуйте текст вибраного спостереження із соціальної проблематики (журнали з соціальної роботи, соціології, психології). Визначте вид спостереження.

22. Напишіть власну автобіографію. Чи виникали у Вас якісь труднощі під час її написання? В чому вони полягали?
23. Використовуючи електронний ресурс google.scholar.com.ua здійсніть рейтингування визначених викладачем вітчизняних науковців у сфері соціології (соціальної роботи) за індексом Гірша.
24. Розкрийте вимоги до гіпотез. Наведіть приклади гіпотез і прокоментуйте їх.
25. Скласти перелік основних наукових видань із соціальної роботи (соціології).
26. Складіть список інформаційних видань (вторинних документів), що здатні забезпечити повномасштабний бібліографічний пошук джерел інформації до Вашого наукового дослідження (курсової, бакалаврської чи магістерської роботи).
27. Складіть анотацію та реферат на Вашу наукову роботу (курсову, бакалаврську чи магістерську).
28. Здійсніть бібліографічний пошук джерел з теми Вашої курсової, бакалаврської чи магістерської роботи в електронних бібліотеках
29. Визначте тип соціальної проблеми. Заповніть таблицю, використовуючи запропонований матеріал, визначте проблеми і шляхи їхнього вирішення.

Зміст проблеми	Тип проблеми	Методи, які застосовуються для її вивчення
Незадоволеність працівників внаслідок затримки виплати заробітної плати		
Труднощі на підприємстві, внаслідок переходу на випуск нової продукції		
Вивчення різних аспектів життєдіяльності людей у перехідний період (рівня алкоголізму, злочинності, бідності та ін.)		
Погіршення якості життя сімей, які виховують дитину з інвалідністю		

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

1. У сфері пізнання основні проблеми створюють протиріччя між знанням і незнанням, між теорією і практикою у конкретний момент часу. Проілюструйте вплив методології наукового дослідження на достовірність отриманих автором результатів. Підкріпіть дане твердження прикладами з практики.
2. Як Ви вважаєте, з чим пов'язана описана одним із вчених ситуація: «Аналіз стану окремих прикладних досліджень засвідчує, що далеко не всі вони присвячені актуальним проблемам. У багатьох випадках в них доводиться вже доведене. Низка досліджень присвячена вузьким питанням, не спирається на цілісний,

комплексний підхід і тому призводить до однобічних, шаблонних рекомендацій, які неможливо застосувати на практиці». Оформіть свої роздуми у вигляді есе.

3. Чи можуть конкретні прикладні соціальні дослідження виконуватися без чіткого теоретичного обґрунтування? Відповідь подайте у формі повідомлення.
4. Підібрати в науковій періодиці статтю, в якій представлені результати наукового дослідження з певної соціальної проблеми, коротко законспектуйте її, дайте оцінку діям дослідника в аспекті вирішуваних ним дослідницьких завдань.
5. На прикладі конкретної статті з наукового журналу визначте наукові принципи дослідження. Проілюструйте вплив принципів наукового дослідження на достовірність отриманих автором результатів.
6. Обґрунтуйте припущення про те, що цілі діяльності практичного соціального працівника (соціолога) і цілі вченого суттєво відрізняються за такою схемою: «Я вважаю, що ...» – «Тому, що ...» – «Наприклад, ...» – «Тому ...».
7. Виконайте аналіз нормативно-правових та методичних документів в закладі соціального обслуговування населення (на вибір).
8. Визначте найбільш ефективні (з точки зору студента) інноваційні підходи при вирішенні різних (на вибір) соціальних проблем.
9. Подайте результати аналізу ситуації у формі наукової статті на основі ключової фрази: «Впадати у відчай не можна. Зневіра – це не вихід. Просто не можна давати собі привід для цього – інакше це безславний кінець». Сформулюйте власну назву статті, оформіть її у відповідності з вимогами.
10. Складіть перелік методів, які можуть бути використані для дослідження Вашого минулого досвіду. Проаналізуйте, яке значення для дослідження мають такі методи як бесіда, інтерв'ю, обговорення. Особливу увагу при виконанні завдання акцентуйте на ролі таких прийомів, як активне слухання, перефразування, застосування різних типів запитань.

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ДИКТАНТУ

1. Суттєво вплинути на вибір теми кваліфікаційної роботи може ... , оскільки тематика кваліфікаційних робіт тісно пов'язана з
2. Оскільки соціальна робота є інтегруючим міжгалузевим науковим напрямом, рекомендується вибирати теми, пов'язані з такими спеціальними дисциплінами:
3. Кваліфікаційна робота бакалавра має бути, або ... дослідженням пов'язаним з вирішенням
4. Кваліфікаційна робота має бути представлена у вигляді... .
5. Обсяг випускової кваліфікаційної роботи бакалавра від ... до ... сторінок друкарського тексту, без додатків.
6. Обсяг курсової роботи від ... до ... сторінок друкарського тексту, без додатків.

7. Обсяг магістерської дисертації від ... до ... сторінок друкарського тексту, без додатків.
8. Структура дисертаційного дослідження складається з
9. Наукове дослідження має у своєму понятійному апараті такі елементи...
10. Рубрика «актуальність дослідження» має відповісти на питання ...
11. Об'єкт дослідження – це...
12. Предмет дослідження – це...
13. Встановлення мети дослідження – це...
14. Під завданнями дослідження, ми розуміємо...
15. Гіпотеза дослідження – це...
16. У рубриці «наукова новизна» ми маємо дати конкретну відповідь про те, що..
17. Практична значущість дослідження визначається ...
18. Методологія – це вчення...
19. Загальнонаукова методологія на відміну від загальнофілософської використовується...
20. Конкретнонаукова методологія – це особлива галузь знань, яка є..
21. Науковий підхід – це комплекс...
22. Аналіз – це метод дослідження сутність якого полягає...
23. Синтез – ...
24. Індукція – ...
25. Дедукція – ...
26. Аналогія – ...
27. Моделювання – ...
28. Категорії – найбільш загальні і фундаментальні поняття, які
29. Аксиоми – положення, які
30. Постулати – це...
31. Принципи – це
32. Положення – це...
33. Судження – це...
34. Закони – це...
35. Наукове абстрагування – це...
36. Спостереження – це...
37. Інтерв'ю – це метод...
38. Анкетування – це...
39. Тестування – це...
40. Система інформаційного забезпечення наукового дослідження у будь-якій галузі являє собою...
41. До основних складових (компонентів) системи інформаційного забезпечення наукового дослідження у будь-якій галузі належать...
42. Документи, що є джерелами інформації у науковому дослідженні, поділяються на ...

- 43.Первинні документи створюють ...
- 44.Вторинний документ – це ...
- 45.Інформаційні документи розрізняються між собою...
- 46.Бібліографічний список, бібліографічний покажчик, реферат, анотація, бібліографічний або аналітичний огляд, аналітична довідка, експрес-інформація, сигнальна інформація, бази і банки даних та ін. – це різновид ... документів.
- 47.Записана за певними правилами множина бібліографічних даних, що ідентифікують документ, називається ...
- 48.Анотація - коротка характеристика...
- 49.Вторинний документ, що є результатом аналітично-синтетичного опрацювання інформації, поданий у вигляді короткого викладу змісту первинного документу (всього твору або його частини), включаючи основні фактичні дані й висновки з метою ознайомлення з сутнісними акцентами первинного документу це - ...
- 50.Реферативний журнал – це ...
- 51.Найдосконалішим видом вторинних (інформаційних) документів, що повно і всебічно висвітлюють не окремі першоджерела, а конкретну тему у згорнутому й узагальненому вигляді, та являють собою інформаційну модель проблеми є ...
- 52.Для користувача – дослідника соціальних проблем надто важливою є інформація, яка містить відомості фактичного характеру. Джерела такої інформації різні і містяться у ...
- 53.Довідково-бібліографічний апарат бібліотеки є інструментом пошуку необхідних документів. Він складається з таких основних частин ...
- 54.Робоча картотека дослідження – це сукупність...
- 55.Розташовувати бібліографічні записи про видання у списку використаних джерел можна : а) за алфавітом, б)...
- 56.Загальні вимоги і правила складання бібліографічного опису документа, його частини чи групи документів визначає...
- 57.Вивчення виявлених та відібраних джерел інформації з теми наукового дослідження необхідно починати...

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання результатів навчання та методами демонстрування з навчальної дисципліни є:

- поточний контроль – здійснюється для всіх видів аудиторних занять під час їх проведення. Метою поточного контролю є визначення рівня досягнень дисциплінарних результатів навчання студента за певним розділом (темою)

- робочої програми дисципліни, практичними заняттями, самостійною роботою;
- проміжний (модульний) контроль має на меті оцінювання знань, умінь та практичних навичок студента, набутих під час засвоєння теоретичного і практичного матеріалу після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни;
 - підсумковий контроль передбачає комплексне оцінювання рівня сформованості результатів навчання з дисципліни.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: доповідь на практичному занятті, самостійна робота (підготовка конспекту лекції, складання міні-словників до теми тощо), есе, тести, реферат, підготовка презентації на визначену тему.

Знання, вміння та навички студентів оцінюються через визначення критерії виконання завдань. Кількісна оцінка певного поточного контролю за конкретним видом навчального заняття визначається як сума балів за окремі види навчальної роботи. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за результатами поточного контролю протягом одного модуля – 50.

Форма модульного контролю: контрольна робота. Передбачає розкриття теоретичних питань і тести. Кожне завдання модульної контрольної роботи (2 теоретичні і тестові завдання) оцінюється окремо. Загальна оцінка розраховується як сума оцінок: теоретична частина – 40 балів (по 20 балів кожне теоретичне питання); тести оцінюються в 10 балів. Максимальна оцінка за модульну контрольну роботу – 50 балів.

Підсумкова оцінка за кожний модуль складається із суми балів за поточне оцінювання і результату модульної контрольної роботи (максимальна оцінка – 100 балів).

Форма підсумкового семестрового контролю: залік у формі усного опитування.

Результат підсумкового контролю визначається як середнє арифметичне значення двох модулів. Якщо студент погоджується з набраною кількістю балів, ця оцінка може бути виставлена у відомість. Якщо студент не отримав достатньої кількості балів (менше 35) або не погоджується з підсумковою оцінкою, то він складає залік в усній формі.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Критерії оцінювання модульної контрольній роботи:

40-50 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову

літературу, вільно послуговується науковою термінологією, правильно вирішує тестові завдання.

30-39 балів – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації. Тести вирішує правильно.

20-29 балів – студент відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою. При вирішенні тестових завдань допускає незначні помилки.

10-19 балів – студент не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань, вирішує тести з помилками.

1-9 балів – не в змозі викласти зміст питань, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, вирішує завдання, які потребують однослівної відповіді.

0 – студент не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни «Основи наукових досліджень» відбувається в усній формі за переліком запитань.

Оцінка А виставляється студентам, які повністю оволоділи програмою навчальної дисципліни на творчому рівні, можуть дати відповіді на всі питання курсу, опанували рекомендовану літературу.

Оцінку В отримують здобувачі вищої освіти, які оволоділи програмою навчальної дисципліни на творчому рівні, проте у відповідях допустили неточності.

Оцінку С отримують студенти, які в основному оволоділи програмою навчальної дисципліни на продуктивному рівні, проте у відповідях допускають несуттєві помилки.

Оцінка D виставляється студентам, які показали задовільні результати оволодіння навчальною програмою дисципліни на репродуктивному рівні й при відповідях допускають помилки.

Оцінку E отримують здобувачі вищої освіти, які виявили мінімально достатній рівень знань з дисципліни, необхідний для продовження навчання, вивчили основні терміни курсу та орієнтуються в матеріалі базового підручника.

Студенти, які за результатами іспиту отримали незадовільні оцінки FX або F, повинні додатково виконати індивідуальні завдання для підвищення рівня своїх знань і при оцінці FX повторно перескласти підсумковий контроль, а при оцінці F

пройти повторний курс вивчення дисципліни зі складанням підсумкового контролю.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Дати визначення предмета і сутності науки.
2. У чому полягає процес наукового пізнання?
3. Які структурні елементи теорії пізнання?
4. Що таке метод наукового пізнання?
5. Які Ви знаєте методи пізнання?
6. Охарактеризувати пізнання, його види та структурні елементи.
7. Якими ознаками характеризується наукова діяльність?
8. Дати визначення наукової ідеї, гіпотези, теорії, закону.
9. Сформулювати види, функції та предмет наукової діяльності
10. Що таке суб'єкт наукової діяльності?
11. Охарактеризувати поняття наукової школи, її ознаки.
12. Що передбачає класифікація наук?
13. Назвати види оформлення результатів наукової діяльності.
14. Сутність організації наукової діяльності у ЗВО.
15. Структурна організація наукової діяльності в Україні.
16. Дати характеристику поняття «наукове дослідження».
17. Назвати основні форми наукових досліджень.
18. Сформулювати об'єкт, предмет та фактори наукового дослідження.
19. Навести приклади гіпотез дослідження.
20. Назвати послідовність етапів наукового дослідження.
21. Основні завдання науково-дослідної діяльності студентів.
22. Напрями науково-дослідної роботи у ЗВО.
23. Організаційна структура науково-дослідницької діяльності у ЗВО.
24. Вимоги до вибору теми дослідження.
25. Етапи реалізації та оформлення результатів наукового дослідження.
26. Визначення ефективності науково-дослідної роботи у ЗВО і на практиці.
27. Що Ви вкладаєте в поняття «методологія дослідження»?
28. Які види методології Вам відомі?
29. Які Ви знаєте методи емпіричного та теоретичного рівнів дослідження?
30. Класифікація методів, їх характеристика.
31. Дати визначення наукової ідеї, навести приклад.
32. Роль логічних методів у наукових дослідженнях.
33. Індуктивний та дедуктивний методи дослідження, навести приклади.
34. Що таке моделювання і коли воно використовується?
35. Поняття про наукову інформацію.
36. Види та ознаки наукової інформації.
37. Назвіть головні принципи інформаційних відносин та галузі інформації.

38. Основні етапи накопичення наукової інформації. Етапи вивчення наукових джерел?
39. Поняття системи опрацювання інформаційних джерел.
40. Інформаційно-пошукова мова бібліотек УДК, ББК. Дати характеристику.
41. Поняття та види каталогів.
42. Техніка опрацювання інформації. Порядок роботи над текстом. Вимоги до використання цитат.
43. Бібліографічний опис літератури. Вимоги його оформлення.
44. Основні форми науково-дослідної роботи студентів.
45. Повні вимоги до виконання курсової роботи.
46. Особливості виконання магістерської роботи.
47. Що таке об'єкт, предмет наукового дослідження?
48. Вимоги до вибору та обґрунтування актуальності теми.
49. Структура та алгоритм написання магістерської (курсної) роботи.
50. Які є етапи роботи при проведенні наукового дослідження?
51. Оформлення формул, ілюстрацій, додатків та списку використаної літератури.
52. Особливості виконання і захисту магістерської роботи.
53. Характерні помилки в написанні та оформленні курсової, магістерської робіт.
54. Послідовність доповіді при захисті магістерської роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасьєв А. Основи наукових досліджень: навч. посібн. Х.: Вид. ХНЕУ, 2005. 96 с.
2. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. К.: АБУ, 2002. 480 с.
3. Бойко М.М., Чучка І.М., Жуков С.А. Основи наукових досліджень: опорний конспект лекцій. Мукачево: РВВ МДУ, 2007. 68 с.
4. Гордон Драйден Революція в навчанні / Перекл. з англ. М. Олійник. Львів: Літопис, 2005. 542 с.
5. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: Навч. посібн. Вид. 2-е, доп. і перероб. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2004. 208 с.
6. Коломієць В. О. Як виконувати курсову роботу: Метод. посібник для студентів вищих педагог. навч. закладів. К.: Вища школа, 2003. 69 с.
7. Краус Н. М. Методологія та організація наукових досліджень: навч.- метод. посібн. Полтава: Оріяна, 2012. 180 с.
8. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: Навч. посібн. К.: Кондор, 2003. 192 с.
9. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.

10. Кушнарєнко Н. М., Удалова В. К. Наукова обробка документів: Підручн. К.: Вікар, 2003. 328 с.
11. Лисенко В.П., Рїдей Н.М., Зазимко О.В. Органїзація навчально-виховного процесу в унїверситетах дослїдницького типу: монографїя / за заг. ред. акад. Д.О. Мельничука. К.: Видавничий центр НУБїП України, 2012. 612 с.
12. Методологїя і методика соціально-педагогїчних дослїджень. Ніжин: НДПУ ім. Гоголя, 2002. 287 с.
13. Основи наукових дослїджень у соціальній роботї: навч. посїб. / ред. М. М. Букач, Т. С. Попова, Н. В. Клименюк. Миколаїв: ЧДУ ім. П. Могили, 2009. 284 с.
14. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових дослїджень у вищїй школі. К.: Центр навч. лїт-ри, 2003. 116 с.
15. Пілюшенко В.Л., Шкрабан І.В., Славенко І.В., Наукове дослїдження: організація, методологїя, організаційне забезпечення. К.: Лібра, 2004. 342 с.
16. Повїдайчик О., Жилєнко Р. Методи дослїджень у соціальній роботї. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2018. 162 с.
17. Попович Г.М., Бартош О.П., Повїдайчик О.С. Методичні рекомендації до написання наукових робїт студентів. Ужгород: УжНУ, 2019. 36 с.
18. Рїдей Н.М., Зазимко О.В., Клїх Л.В., Кїщак Т.С. Путївник у прикладну наукометрїю: навч. посїбн. Херсон, вид-во Олді плус, 2014. 190 с.
19. Технологїя наукових дослїджень. Харків: Инжек, 2005. 58 с.
20. Фїліпченко А.С. Основи наукових дослїджень: конспект лекцій. Київ: Академвидав, 2004. 207 с.
21. Цехмістрова Г. С. Основи наукових дослїджень. К.: Слово, 2003. 240 с.
22. Циба В.Т. Математичні основи соціологїчних дослїджень: квалїметричний підхід. К.: МАУП, 2002. 248 с.
23. Чупрїна Н. В. Методологїя сучасних наукових дослїджень: навч. посїбн. для студ. вищ. навч. закл. К.: КНУТД, 2009. 246 с.
24. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Органїзація та методика науково-дослїдницької діяльності: Підручник. 4-те вид. К.: Знання, 2004. 307 с.
25. Юринєць В. Є. Методологїя наукових дослїджень [Текст]: навч. посїбн. Львів: ЛНУ, 2011. 179 с.